

HÁMORI KÁROLY (*1937)

**EGYKORI SZEGEDI ORVOSTANHALLGATÓ, A MEFESZ
ORVOSKARI VEZETŐSÉGÉNEK TAGJA, A MEFESZ SZEGEDI
IDEIGLENES EGYETEMI DIÁKTANÁCS TAGJA, A SZERVEZET
MISKOLCI KÜLDÖTTE³⁵**

Az én apám vidéken volt orvos. Fegyverneken. Nehéz időkben került oda. A nagy gazdasági krízis után végezte egyetemet, amikor nehéz volt állást találni, úgy-hogy kicsit vicces körülmények között kapta meg az állást. 67 jelentkező volt a Belügyminisztérium kiírására, községi orvosi állást kerestek. Kijött a főtanácsos, megkérdezte ki tud uraim tarokkozni. Hatan jelentkeztek, ebből apám tudott a legjobban tarokkozni, így őt küldték le Túrkevére. Mert ott a pappal, a jegyzővel és a postamesterrel illett tarokkozni. Így születtem Fegyverneken. Nagycsaládban. Nyolcan voltunk testvérek én pont középben, így úgynevezett összekötő kapocs voltam a kicsik és a nagyok között. Így a sors megáldott engem egy kis diplomáciai készséggel is. Az édesanyám az már egy emancipált női osztályhoz tartozott, mert egyetemet végzett, magyar–történelem szakos volt, sőt, tanított is a kedvenc iskolájában, a pesti Sacré Coeur-ben, de aztán természetesen, amikor jöttek a gyerekek, ezt fel kellett adni, és a gyermekeinek szentelte az életét. Édesapám orvos volt. Akkor nagyon nehéz volt az orvosoknak, szülés, gégemetszés – mindent el lehetett képzelni. Az az orvosi kor hőskora volt. Őt a falu nagyon szerette őt. Amikor jött a nagy fordulat, a párttitkár nagyon félt tőle, és ki akarta rakni. Szerencsére a vármegyei főorvos is nagyon szerette apámat – aki valóban egy nagyon jó minőségű orvos volt, kompetens –, és azt mondta, Hámorit nem engedem. Megtörténtek a tárgyalások, és megegyeztek, hogy nem rakják börtönbe, de olyan távolságra kell elrakni Fegyvernektől, hogy az emberek ne tudjanak utána menni. A falu vakon követte volna mindenben. Ez 1949-ben történt. A '49-es választásokon kaptak a kommunisták egy jópofa pofoncsapást, mert nagyon sok választó cédulára az volt felírva, hogy „Nem kell nekünk Rákosi,

---

³⁵ Az interjút 2016 október 15-én készítette és jegyzetekkel ellátta Jancsák Csaba.

jöjjön vissza Hámori!” A Hámori nem jöhetett vissza. Túrkevére száműzték apámat, ennek ellenére jöttek utána betegek még parasztszekérrel is. Ott abban volt szerencsénk – a gimnáziumi négy évet ott töltöttem Túrkevéen –, hogy frissen alakult gimnázium, meglepően jó tanárokkal, akik tulajdonképp általános iskolai tanárok voltak általában, de hivatásérzettel, akik komolyan vették a tanítást, és azt hiszem, nagyon jó minőségű oktatásban volt részem. 19-en voltunk az osztályban, és 17-et felvettek az egyetemre. Így kerültem én aztán Szegedre, az Orvostudományi Egyetemre, felvettek 1955-ben, és sikeresen végeztem el az első évet, és akkor jött aztán, hogy fújdogáltak a szelek.

A Jancsó kollégiumban laktam, a színházzal szemben volt akkor, beláttunk a színészbejáróra. 1956-ban, amikor fújdogáltak az újabb szelek, akkor mi is elkezdtük szervezni spontán a MEFESZ-t. Én nem voltam első osztályú szervező, lelkes mitfahrer³⁶ voltam, nem voltam egy Kiss Tamás, aki jó szervező tehetséggel volt megáldva.

A kollégiumban volt egy kollégiumi közösség, az orvostanhallgatók között?

Nagyon aranyos társaság volt, de nem csak orvostanhallgatók, voltak pl. jogászok, kevert társaság volt. Ott nem történt semmi. Ez a MEFESZ szervezés a levegőben volt, szóltak, hogy gyertek, mi meg mentünk. A ruszkik haza tudomásom szerint az egyik ilyen MEFESZ gyűlésen hangzott el. Megmondom neked őszintén, hogy nekem ez az egész – több gyűlésen voltam én is – csak erre emlékszem, amikor a teremben egymás után jöttek a követelések: a marxizmust töröljék el, ne legyen kötelező katonai oktatás, és mindig valaki odament a mikrofonhoz elmondta, és egy ilyen kis szünetben egyszerre csak egy stentori³⁷ hang beleüvöltötte, hogy ruszkik haza! Ezt nem tudom, hogy mikor volt.

---

³⁶ útitárs

³⁷ Stentor az antik Trójai történet öblös hangú görög hőse.

Hámori Károly huszonévesen

Minden egyetemi korosztálynak vannak olyan oktatói, akik példaadó személyek, neves tanáregyéniségeket szoktunk ilyenkor mondani. Emlékszik ilyenre az orvosegyetemről, aki a MEFESZ támogatója volt, vagy például karakteres tanáregyéniség?

Krámli András például, de én megmondom őszintén, nem emlékszem arra, hogy valamelyik orvosegyetemi tanár részt vett volna. Jancsó Miklós volt akkor a gyógyszerész professzor. Ő nem tanított bennünket. Hetényi volt ott. Krámli András, a kémia tanárom volt, egy nagyon becsületes, rendes ember, rá emlékszem. Inkább jópofa volt az anatómia professzorom, Berci bácsi, egy egyéniség volt.

Volt az a 20-i nagygyűlés, ahol a MEFESZ programja elfogadásra került. A dokumentumokból az rajzolódik ki, hogy 21-én délelőtt az egyetemi diákklubban Ti ott találkoztatok, és ott osztottátok el, hogy ki hová megy. Erről milyen emlékeid vannak?

Nem sok. Azt tudom, hogy megkaptuk [Csete] Ivánnal Miskolcot, vonatra ülünk, el is mentünk. Mikor megérkeztünk Miskolcra, ott már hevesen ment a viharos nagygyűlés, úgyhogy mi tulajdonképp mi csak a szegedi egyetemisták üdvözlését adtuk át, nagyon szervezkedtek már.

Engedték Önöket megszólalni?

Én úgy emlékszem, hogy igen. Megmondom őszintén, kicsit bajban vagyok az emlékekkel, mert a 23-a és a november 4-e közötti események az nekem egy eufória volt, és 4-én indultam haza Túrkevére – Pesten voltam végig [Csete] Ivánnal – szanitécek voltunk, és amikor láttam jönni az oroszokat, mert azon az országúton jöttek, és akkor letargiába estem, de olyan erősbe, hogy november 4-e és december 27-e között semmire nem emlékszem. Utólagosan tudom, hogy anyám, aki perfektil tudott németül, németül is tanított, megtanított nekem egy Goethe verset, és ezt a négy sort ma is tudom, akkor nem értettem, nem is tudtam németül, de memoriterként megtanította nekem.

Egy amnézia van a fejemben. Szegedre csak a Jancsó kollégiumra, a színház, a hősök kapuja, még tudom, hogy villamossal mentünk az Aradi térre, de Szegedet nem tudnám összerakni. Most is, ahogy jöttünk, hátradőltem a kocsiban. De arra emlékszem, hogy Miskolcon ott voltunk Ivánnal, hogy ott üdvözlöttük őket. Ott lakott egy nagynéném, utána oda elmentünk, és ott hallgattuk meg azt a híres Gerő beszédet, ami olaj volt a tűzre, és utána mentünk, életemben először, nem tudom, honnan volt vonatra pénzünk, ilyen alvó izéssel³⁸ mentünk fel, de ott már nem engedtek be bennünket be Pestre. Kőbányán megállt a vonat és onnan kellett begyalognunk Ivánnal. És akkor ott részt vettünk mi is a felvonulásokban. A híres Kossuth téri sortűz előtt, mi is arra mentünk volna egy csapat tüntető tömeggel, és egyszer csak rámkiallott az egyik nagybátyám, aki ott volt, hogy Karcsikám! És akkor üdvözlöttük egymást, kiálltunk a sorból, beszélgettünk vele, a tömeg ment tovább, 10 perc múlva már halottak voltak a sortűzben. A sorsnak a különös ajándéka volt, hogy a nagybátyámat odaküldte, mert lehet, hogy bennünket is lelőttek volna.

Említetted az eufórikus hangulatot. Milyen volt?

Gyönyörű volt, tudod, az a felszabadulás, hogy ennek vége van! Mert én olyan családi környezetben voltam, ahol mi mindig tudtuk, hogy ez a rendszer egy hazugság. Anyám mélyen hívő is volt, apám is nagyon egyenes ember, és valahogy ezt kaptuk mindig, gyerekek, hogy a hazugságot valahogy túl kell élni, majd jön valami más. És amikor jött ez a valami más, ez volt nekünk úgymond október

---

³⁸ A MÁV couchette [kuset], másnéven fekvőhelyes kocsija

16-ától kezdve, a felszabadulás érzés, amikor először hallottam, és szomorú vagyok, hogy nem tudom datálni pontosan, ezt a ruszki hazát, mert szerintem az országban először hangzott el egy teremben. Ez a felszabadulás érzés bennünk volt, mentünk Miskolcra lelkesen, Pestre, tüntettünk, és az olyan szép volt, látni, hogy Magyarország egy emberként! Nem volt munkás, nem volt paraszt, nem volt író, csak magyarok! Egy emberként! Ez gyönyörű érzés volt. És akkor mi az Ivánnal elmentünk, találtunk egy Csepel teherautót, és vittük ki a sebesülteket a Tétényi úti kórházba. Ez volt a mi munkánk. Fegyver sosem volt a kezemben, mindig azt mondtam, hogy ez a fehér zászló az egyetlen fegyver. Gyönyörű volt ez a 13 nap. Mert 3-áig Pesten voltam, és akkor a győzelem érzetével mentem haza, mert akkor minden megszakadt, nem volt telefon, nem volt távirat. Otthon engem addigra talán már el is temettek, mert nem tudtam hírt adni, és siettem haza, ami nem volt könnyű. Volt abban teherautó, kisvonat, talán bicikli, és így értem haza aztán Túrkevére. És aztán jött ez a letargiám. Ez sok mindent kiradírozott. De ez a 13 nap, mondhatom neked, ez egy eufóriával telített volt. Látni az embereket, mindenki örült, mindenki együtt volt, gyönyörű volt.

Az 56-os egyetemi ifjúságot, szoktuk mondani, hogy a 48'as márciusi ifjak szellemi örökösei, mert az az értékvilág, ami a nemzeti függetlenség, a szabadság, a gondolat, a vélemény kimondásának a szabadsága, a nemzeti jelképek, azok nyitották meg tulajdonképp azt az ablakot, amin a forradalom friss levegője beérkezett. Utaltál az előbb arra, hogy a családi körből hoztad ezeket az értékeket. Ez a családi kör ez a gondolkodásodat abban az irányban is orientálta, hogy az ideológia, meg amit a hétköznapi marxizmus oktatás során, agymosást tartanak, meg a Szabad Nép félórakkal, illetve a valóság, tehát a hétköznapi valóság között óriási különbség van?

Persze, ez számunkra evidens volt, de a marxista gyakorlatra el kellett menni, jelenléti ív volt. De tudtuk, hogy hülyeség. Szerintem az otthoni légkör segített nekem abban, hogy tudjam, ez egy hazug világ, ahol élni, túlélni kell.

A szovjet megszállás után mi történi?

Hazakerültem november 4-én, és akkor egy teljes amnézia van, anyám mondta, hogy minden nap tanultunk, és akkor december 27-én jöttem vissza Szegedre, mert akkor megállt az élet teljesen. Az egyetem be volt zárva. Na, akkor

szétnézünk, hogy mi van. Nekem sosem volt szándékomban külföldre menni. S amikor mentem a Jancsó kollégium felé, ott a sarkon egy számomra ismeretlen ember állt, és szólt nekem, hogy „tűnj el, most mentek be az ÁVO-sok”. Akkor hátat fordítottam, és akkor rögtön barátokkal próbáltam először menni Ausztria felé, ott elfogtak, leültettek. Ilyen kicsi a világ, az a tiszt, aki kihallgatott, egy idősebb úriember volt, kérdezte, mert látta, hogy anyám neve Milassin Júlia, kérdezte, hogy ki magának Milassin János. Mondtam, hogy a nagyapám. Kiderült, hogy ez az úriember, aki engem kihallgatott, nagyapámmal együtt ült Kistarcsán, nagyapám is nagyon egyenes magyar ember volt, és egyszer nyilvánosan azt mondta egy kávéházban, hogy kár minden csepp magyar vérért, ami a német ügyért folyik el, és a zsidókat is védelembe vette, és még aznap letartóztatták. Így került Kistarcsára. Hogy ezért engedtek-e ki, vagy azért, mert már túl sokan ültek a börtönben, nem tudom. Így aztán elvették a személyazonosságimat, és mentem vissza Szegedre újra. Nem mentem haza, otthon nem is tudták, hogy ki akartam menni, de valójában nem is akartam kimenni. Akkor Jugoszlávia felé próbálkoztam, és érezd, hogy mennyire tényleg együtt voltak az emberek: a bátyámtól elkértem a személyazonosságiját, mert ő akkor Szegeden volt, mondtam neki, hogy Janó, add már oda a papírjaidat, ha igazoltatnak, mert nagyon hasonlítunk egymásra. Eljutottunk majdnem a határig, és az igazolvány a zsebemben, azt vissza kell a bátyámnak juttatni. Már éjjel volt, mert az ÁVO-sok miatt el kellett bújnunk, és csak éjjel mehettünk el, és akkor az utolsó tanyánál a határ előtt bekopogtunk, és megadtam a címet, hogy legyenek szívesek ezt majd visszajuttatni. Tíz évvel később jöhettek csak haza, akkor tudtam meg, hogy másnap délre már ott volt.

Összeforrott a nemzet ekkor. Nehéz a fiataloknak ezt átadni.

Ezért készítjük ezeket az interjúkat, hogy a fiataloknak ne csak a történelemtankönyv legyen. Jönnék-mennek az új generációk, és a történelmünk ezen fejezete lassan a tankönyvnek csak a vastag betűs szövege lesz. Ehhez szeretnénk hozzájárulni ezekkel az interjúkkal, hogy lássák a diákok szemtanúktól, résztvevőktől, és ne csak a fiatal tanár mesélje el, mert lehet jó tanár, de az nem ugyanaz. A történelmi tény sokszor már el is halványul, hogy pontosan mikor mi történt, dátumszerűen, az eseménytörténetben, de amikor azt tanítjuk, akkor nem az eseménytörténet a legfontosabb, hanem azok az értékek és minták, amiket a történelmi esemény tükröz és hordoz. Ez nagyon fontos, így örökítjük át a kultúránkat,

---

ezért készítjük ezeket az interjúkat. És nagyon fontos az, az az érték, amire az előbb utaltál, hogy eggyé forrott össze az ország...

Teljesen! És ha valamiről szó van Magyarországon, mindig Budapestről van szó. És nem csak ott, hanem vidéken is! Minden vidéken, mint te is tudod, a retorzióban az egész országot végigverték, mert tudták, hogy minden faluban voltak, akik másképp gondolkodtak. Emlékszem, hogy apám nagyon jóban volt a tanácselnökkel, aki becsületes kommunista ember volt, és apámhoz jött, majdnem gyónni, hogy neki is menni kell verni a többieket, mert viszik az embereket más falukba, teherautókkal. Nem volt vallásos, így apámnak gyónta meg, akit tisztelt. Nem hiszem, hogy láttad, Kósának volt egy nagyon különleges filmje '56-ról. Nem volt jó a film, mert elmismásolta az egészet, de nagyon szépen kezdődik, és ez igaz történet, egy paraszt bácsi behajt egy lajttal a kórház udvarára. Kéri az igazgatót. Mondja, neki, hogy tudjuk, hogy szükség van vérre, itt hozom a falu vérét, de kikéneztük a hordót előtte. Ez igaz történet, mert az Illyés Gyula naplójából előkerült egy ilyen történet, csak ő demizsonnal írta, valószínű a Kósa innen szedte.

Nagyon érdekes '56 történetében, hogy hihetetlen gyorsasággal összeomlik a rendszer, másrészt a demokráciának az alulról építkező rendszere, megjelenik a nemzeti bizottságokkal, a forradalmi bizottságokkal, a munkástanácsokkal. Mi lehetett ennek az oka, hogy ennyire gyorsan, gyakorlatilag néhány nap alatt felbomlik az a rendkívül kemény diktatúra, amit a kommunisták kiépítettek tíz év alatt?

Azt hiszem, hogy ez a nemzeti lelkesedés, ami mindenkit kivitt az utcára. Akkor érezték az emberek, hogy tovább kell menni. Az akkori rendszernek a politikai vezetőiben nem igen volt bizalom. Amikor Nagy Imre a Parlament balkonjáról szólt, és úgy szólította meg az embereket, hogy elvtársak, hatalmas füttykoncert lett. Ilyen emberben nem nagyon bíztak. Tudták, hogy valamit csinálni kell. És mindenhol voltak gondolkodó emberek, hogy menjen tovább, a munkástanácsok így jöttek létre, szervezkedtek a színházban, és az írók is. Mindenhol létrejött egy egyesület, ami próbálta a dolgokat tovább vinni, még ha ennek nem is volt állami kerete, vagy nem voltak felkenve, de érezték, hogy valaminek történni kell. És azt hiszem, hogy ez a spontaneitás! Beszélhetek arról, hogy nekem a forradalom szó nem nagyon tetszik?

Persze.

Na, tudod, a forradalom szónak legalábbis úgy tudom, hogy két területen használják, a gazdasági, és a szociopolitikai téren. A gazdasági az ipari forradalom, ami más térszta, a politikai téren ugye a nagy francia forradalom. Az igazi forradalom egy meglévő társadalmi rendet erőszakkal meg akar változtatni. 1956-ban nem erről volt szó. '56-ban arról volt szó, hogy felkeltünk a gyarmatosítók és vazallusaik ellen. Ezért a forradalom szó nincs a helyén. Ez egy spontán népfelkelés volt.

Jól értem-e, hogy arra utalsz, hogy úgy látod, hogy 1956-ban akár a diákkövetelésekben, amik később a forradalom követelései lettek, hogy nem rendszerváltást akart a nép? A szocialista rendszerben akart maradni?

Rendszer váltásról szó volt. Demokráciát akartunk, de....

Éppen az egyik szegedi követelés: „új alapokra fektetett, szabad, demokratikus választási rendszer követelünk”. Ez szó szerinti idézet. Én ezt úgy értelmezem, hogy ha „új alapokra fektetett”, „szabad”, „demokratikus” és „választási rendszer” a követelés, az azt jelenti, hogy ez egy rendszerváltásnak a követelése. Tehát a szocialista rendszernek a megváltoztatása, és a polgári demokráciára való átvezetés. Nem úgy érezted annak idején?

A demokrácia követelés az valahogy hozzátartozott ahhoz, hogy a gyarmatosító tűnjön el, és újra szabadok lehessünk. Ha ezt társadalom megváltoztatónak fogadjunk el, akkor igen.

Nekem két nagy forradalom van az eszemben, ami mindkettő fergetegesen negatív, az egyik a francia forradalom, amit a franciák nagyon ügyesen eladnak, de akkor hatalmas nagy káosz volt, egymást nyakazták le, és beletorkollott a napóleoni diktatúrába, aki nem volt külön Hitlernél. Utána jött a nagy októberi szocialista forradalom, négy év polgárháború, és utána jött megint a sztálini diktatúra, ami megint borzalmas, a világ legborzalmasabb diktatúrája volt. A forradalomnak számomra nagyon negatív száíjze van.

A mi történelmünkben az 1848-as forradalom nem volt egy terrorban végződő forradalom...

Az szabadságharc volt. Úgy is hívjuk, hogy szabadságharc.

1956 és a rendszerkorrekció avagy rendszerváltozás kérdéséről beszéljünk kicsit. A mai magyar történettudomány ebben a tekintetben nagyon megosztott. Van olyan történész kollégám, aki azt mondja, hogy vegyük tudomásul, hogy 56-ban a barikád mindkét oldalán kommunisták álltak, csak az egyik oldal a sztálinizmust képviselte, a másik meg reformkommunizmust.

Ez abszolút nem igaz. Egyik oldalon állt Magyarország népe, és a másik oldalon álltak az ÁVO-sok és a kvizlingek³⁹. Ez abszolút nem így van, de tudom, hogy történészek között is van, vannak buta emberek.

Én is úgy látom, és a tudományos műhelyünk úgy gondolja, hogy itt igenis rendszerváltást, polgári demokráciát, többpártrendszert, szabad választásokat kívánt a magyar nép, és ezzel együtt, hogy független legyen az ország. Hadd kérdezzem meg ezzel kapcsolatban, hogy a Dunamenti Konföderáció kérdése 1956-ban foglalkoztatott esetleg téged, vagy titeket orvostanhallgatókat?

Mondjuk én nem azt mondom, hogy Kossuth-ellenes vagyok, de általában Kossuth-i ötlet volt, és akkor is beteges ötlet volt. Mert ez megvalósíthatatlan álom volt, és nem is tudom, hogy jó álom volt-e.

Elmondom miért kérdezem. Úgy néz ki az 1956 októberi eseménytörténet, hogy ezeket a diákszemélyeket, diákgyűléseket 21-22-23-án a helyi DISZ hívja össze, azzal a céllal, hogy „majd mi megmondjuk a fiataloknak, hogy nincs itt szükség MEFESZ-re, majd mi megoldjuk a problémákat”. Ahol megjelennek a szegedi küldöttek, ott tulajdonképp ez a fordulópont: megjelenik a szegedi küldött, vagy küldöttek, „mi a szegedi diákok képviselői vagyunk”, és a szegedi küldötteknek, a MEFESZ-követeléseknek a hatására csatlakoznak a MEFESZ-hez, lépnek ki a DISZ-ből. Miért kérdezem a Dunamenti Konföderációt? Négy szegedi MEFESZ-es orvostanhallgató, Ambrus, Csete, Hámori, Kádár története miatt. Ti ketten, Csete Ivánnal mentek Miskolcra, Ambrus János Debrecenbe,

³⁹ 1940. áprilisi német támadás után a Nemzeti Gyűlés fasiszta párt vezetője, Vidkun Quisling miniszterelnöknek nyilvánította magát. 1942-től Quisling volt a németekkel kollaboráns kormány miniszterelnöke. 1945-ben kivégezték. A Quisling név köznevesült: a hazaáruló szinonimájává vált.

Kádár Attila Veszprémben. Az országban három helyen kerül elő a követelésekben, hogy a varsói szerződésből kilépés mellett, az ország vezetése kezdje el a tárgyalásokat a Dunamenti Konföderációról.⁴⁰ Mivel ti négyen egy egyetemen, egy karon, egy szakon tanultatok és egy diákszállóban laktatok, logikus lehet a felvetés, hogy ez a ti közös hatásotok, mert a szegedi MEFESZ követeléseiben ez különben nem szerepel.

Biztos vagyok benne, hogy ilyen követeléseket mi nem sugalltunk a miskolciaknak, Iván sem, én sem, ez biztos. Nem is volt ez sosem téma közöttünk.

Közéleti, politikai dolgokról történt beszélgetés az 56-os tanévben? Ugye volt XX. kongresszus, némi enyhülés, Rákosit elküldik, zavar a rendszerben...

Én úgy emlékszem, hogy nem politizáltunk, tekintve, hogy ez számorma egy hazug világ volt, nem éreztem azt, miért kéne analizálni, elemezni, hozzá kommentelni. Akkor a Petőfi körrel kezdődött az ébredezés, de addig nem. Mert otthon hallgattuk a Szabad Európát, és utólagosan kicsit felfűjt dolog volt, az amerikaiak ígérgettek, és amikor eljött '56, akkor Eisenhower elnök úr a golf partiját sem szakította meg. Sőt, úgy tudom, hogy hivatalosan tudomására adta az oroszoknak, hogy nem fognak beavatkozni, de a Szabad Európa nem ezt mondta, volt egy kettősség.

1956-ról szólva ez az 1948-val való párhuzam nagyon erőltetett?

Nem, ott is tulajdonképp felkeltek a Habsburgok ellen. Ez a párhuzam szerintem jó.

Ha jól értettem, 4-én, amikor hazafelé utaztál, talákoztál egy menetszloppal vagy a hírrel?

Egy nagyon hosszú menetszloppal. Nekem úgy kellett hazamenni, hogy Török-szentmiklós, Kisvásár, Túrkeve, és ezek ott jöttek be. Habár emlékszem ma is,

---

⁴⁰ NME (Miskolc): „10. Az új kormány kezdjen tárgyalásokat a dunai államokkal egy konföderáció érdekében.” DOTE (Debrecen): „13. A kormány lépjen érintkezésbe a népi demokráciák és Ausztria kormányával, egy dunai konföderáció tervének megvizsgálása céljából.”; VVE (Veszprém): „4. Az országgyűlés külügyi bizottsága vesse fel a dunai konföderáció gondolatát.”

hogy ott van egy pont –Fegyverneknél, az egy belső falu –, és ott valaki elforgatta a jelet, a Budapest felét Fegyvernek felé. Ma is emlékszem rá. De ezek az oroszok nem voltak hülye gyerekek, tudták, hogy az út merre megy tovább.

Mikor vettettél számat azzal, hogy távozni kényszerülsz?

Amikor a kollégium felé mentem, és odaszólt az az idegen ember. Két névre lennék kíváncsi, azé, aki ott a bálteremben bekiáltotta, hogy ruszkik haza, mert ehhez nagy bátorság kellett, a másik ennek az embernek a neve, biztos nem fogom megtudni. Ott állt a sarkon.

A diákok tudtátok egymásról, hogy...

Ki a téglá? Hogy kivel nem lehet beszélni?

Akiben az ember nem bízott, azzal csendben volt. A Csete Ivánért tűzbe teném a kezem. Iván maga volt az egyenesség. Azt hiszem az apja Kolozsváron volt orvosprofesszor. Szóval tudtuk, hogy kiben bízhatunk.

Megvoltak a rejtett szálak az azonos hűrozású lelkek között?

Persze, nem véletlen, hogy Ivánnal együtt mentünk Miskolcra.

Jól értem, hogy Jugoszlávián keresztül volt az emigrációd? Ott volt a jugoszlávoknak egy kis láger, ahova elhelyeztek?

Több láger volt. Én a szenttamásiba kerültem. Ami mondjuk úgy – tudod, a Faludynak van egy könyve, A pokolbéli víg napjaim – nekem ezek voltak a pokolbéli napjaim. Én egy nyolcgyerekes család mikrovilágából kerültem oda, ahol a család nagyon szép volt, anyámmal, aki egy nagy asszony volt, és egyszerre jöttek a pofonok. Itt mások voltak az emberek, nem volt mindenki jó, és ezt nekem nagyon nehéz volt észre venni. Úgyhogy nekem, ha életemből van, amit nem akarnék még egyszer leélni, ez a hat hónap, amit a szenttamási táborban töltöttem, januártól júniusig. Nagyon rosszul éreztem magam. Rossz volt az ellátás, még skorbutot is kaptam.

Meg gondolom a honvágy része?

Mondhatok valamit őszintén? Nekem honvágyam sosem volt. Családvágyam volt. A honvágyat ma sem ismerem, a családom hiányzott. Amikor először jöttem haza, én is habzsoltam a magyar faluneveket. Emlékszem 1966-ban jöttem először haza. Boldogság volt, hogy újra itthon vagyok. Család-vágyam volt. De tudtam, hogy nem lehet hazajönni, és megvártam a belga állampolgárságot, mielőtt hazajöttem.

Belgiumban végeztem el az orvosit, amikor végeztem, rengeteg amerikai diák volt, mert ott ingyenes volt az oktatás, az én évfolyamomon volt vagy 200 amerikai hallgató. Először Leuven-ben kezdtem, aztán Liege-ben végeztem. Az volt a helyzet, hogy Leuven flamand terület volt, és az orvosi beszédet a kórházi ágy mellett kell megtanulni. A flamand területen a francia nyelvű kórháznak nem voltak betegei. Így fogtam magam, és a klinikai évekre átmentem Liege-be. Tehát előkészületi éveket Leuven-ben, és a klinikait Leige-ben végeztem, ami nagyon jó minőségű egyetem volt, de az amerikaiak miatt nekem nem adták meg a diplomát. Illetve úgy hívták, hogy tudományos diploma. Ugyanaz, mint a másik, csak ezzel a diplomával nem vettek fel az orvosi kamarába, és aki nem tagja az orvosi kamarának, nem dolgozhat. Én ezt úgy kerültem ki, hogy elmentem gyorsan Németországba, ahol tárt karokkal vártak, mert orvoshiány volt. Ott dolgoztam négy évet. Aztán rájöttek a belgák, hogy hát az amerikaiak visszamennek, és akkor hoztak egy ilyen szabályt, hogy aki a központi zsűri előtt újra leteszi a négy nagy vizsgát (tehát szülészet, gyermekgyógyászat, belgyógyászat, sebészet), az megkapja a hivatalos diplomát. Én 1963-ban végeztem először, és 67-ben másodszor. Akkor már Belgiumban is dolgozhattam.

Azt szeretném kérdezni, hogy a család itthon maradt tagjait érte-e végzálás, megtorlás?

Tudomásom szerint nem. De amikor a celldömölki börtönből a túrkevei rendőrségre küldték a személyazonosságimat, akkor behívták apámat, és mondták neki, hogy a maga fia elment. Akkor még nem tudta szegény. Szenttamásról akkor még nem tudtunk üzeni. Tudomásom szerint senkinek, semmi baja nem volt. A legidősebb bátyám az tudományos kutató volt, és egyszer-kétszer nem engedték ki Amerikába, de biztos, hogy nem miattam volt. Hanem lehet, hogy az ő főnöke nem feküdt jól, mert egy nagyon híres agykutató meghívta, és a bátyám

is szeretett volna kimenni és nem engedték kimenni, de azt hiszem semmi közöm nem volt hozzá.

Nem tudom, hogy említettem-e már ezt a bibói gondolatot, hogy már november 4-e után megy az utcán, és jön vele szemben egy korábbi pártfunkcionárius, és azt mondja a Bibónak, hogy ezeknek a sajnálatos októberi eseményeknek olyan sokféle olvasata van, mert az egész olyan sokszínű. És erre azt mondja Bibó, hogy az a baj, hogy rajtad van a szemüveged, mert ha mindenki leveszi a szemüvegét, akkor egy 1956-ot látunk, a tiszta 1956-ot...

Bibónak tökéletesen igaza volt.

Említetted azt, hogy a honvágy nem kínozott.

A családvágy kínozott.

Mégis tulajdonképp azzal szembesülni, bárhol is van az ember, hogy az emigráció első időszakára gondolok, hogy ki tudja, mikor láthatja a szeretteit, ki tudja, mikor mehet a szülői házba, mikor beszélhet a legfontosabb csoporttal, a saját családjával, ez rendkívül nehéz lehetett.

Megmondom őszintén, így visszatekintve arra az időre, négy évig depressziós voltam. Mint egy taposómalomban tanultam, mert tudtam, hogy dolgozni kell, de igazán nagyon sok volt, semmit nem tudtam franciául, napi 16 órát kellett tanulnom, hogy megtanuljam azt, amit a többiek 8 óra alatt. Ha visszatekintek arra az időre, nem sok napsugár volt benne. 23 évesen éreztem, tudtam ki vagyok, mit akarok. Négy évvel később, akkor nem tudom, valami benne volt, nem találtam a helyem az életben. Viccből még ma is azt mondom, ha megkérdezik, hogy mennyi idős vagyok, hogy: 23. Akkor úgy éreztem, hogy most már oké, emberré váltam, akkor elváltam az éveimtől, én megmaradok 23 évesnek. De igazán visszatekintve, 3-4 év depresszió volt, amit sikerült megúsznom. De nagyon nehéz évek voltak. Aztán ami kicsit könnyített a helyzetemen, anyám mindig próbált segíteni nekem, könnyíteni a dolgomat, talált nekem egy rokont Belgiumban, aki aránylag közeli rokon volt. A mi családunk egy szabadkai

család, a Brenner család, és a Csáth Gézának⁴¹ a testvére ott élt Belgiumban. 1945-ben mentek ki. Ez sokat segített nekem. Ami szokatlan volt nekünk ott, hogy a belgák eltűntek péntek este, és hétfőn reggel jöttek vissza, mert hazamentek. Mi meg ottmaradtunk a kollégiumban, Muzslay atya⁴², csinált egy magyar kollégiumot, ahol én is éltem két évig, mert 1959-ben mentem át Liegebe, és nem mentünk mi sehova, ott voltunk hétvégén.

Igen, azért jutott eszembe. Minden ilyen interjú végén van egy ilyen kérdés, és szeretném feltenni, tekintettel arra, hogy mondtad ezt a 23 éves kort, a mérföldkövet. A benned élő 23 éves Hámori Károly mit üzen a mai fiataloknak, a mai 23 éves egyetemistáknak? Mi az, ami 1956-ból, az akkori ifjúság jeles képviselőjeként üzenetként megfogalmazható?

Az egyik legfontosabb dolog, hogy kissé kerüljék a divatot, a divatos dolgokat, mert nagyon sok ilyen felesleges dolog van, ami az embernek az életébe belelép, és el is felejtí az igazi ténykedést, amit csinálni kellene. A mai kütyük nagyon egészségtelenek az én szememben, tudom, nem lehet elkerülni, de le kellene egy kicsit korlátozni ennek a használatát. Látom a fiataloknál, hogy nagyon elterjedt. És ez kicsit az emberek közötti kapcsolatokat is pofon vágja, mert virtuális szociális hálóban vesznek részt, mint a Facebook, és ezt a virtuálist ténylegesnek hiszik. Ebből a virtuális hálóból szerintem kimarad a lényeg, kimarad az emberi kapcsolat, kimarad az emberi barátság. Ez szerintem a legfontosabb, hogy próbálják a divatot elkerülni, az jön-megy, és a lényeg pedig marad, az igazi emberi kapcsolatok kiépítése ezerszer fontosabb.

Én kívülről visszajöve jobban láttam a visszásságainkat. Az ilyen a hamis ellentétpárokban való gondolkodás. Ez a hamis ellentétpár, tehát nem igazi ellentétpár. Tetszhaborúk folynak. Az első, amit találtam, az az Arany és a Reviczky ügye. Arany írt egy verset⁴³, hogy ő a magyar bölcsőt ápolja. Ez már akkor

---

⁴¹ Csáth Géza (1887–1919), eredeti nevén Brenner József magyar író, orvos, pszichiáter. Kosztolányi Dezső unokatestvére volt.

⁴² Muzslay István (1923–2007) jezsuita szerzetespap, a Leuven-i Katolikus Egyetem közgazdász professzora, a Collegium Hungaricum és Mindszenty Diákokotthon alapító-igazgatója volt. Alapítója és vezetője volt az egyetem Közép-európai Kutató Intézetének, és szerkesztette annak negyedévente megjelenő tudományos folyóiratát, a Documentation sur l'Europe Centralt. Ld még: Bókay László: Magyar diákok a leuveni egyetemen. <http://ujember.hu/magyar-diakok-a-leuveni-egyetemen/> Letöltve: 2015.11.06.

⁴³ Ld. Arany János: Kozmopolita költészet. Reviczky Gyula: Arany Jánosnak.

is tetszvita volt, mert Aranyinak igaza volt, a magyar bölcsőt ápolni kell, de a Reviczkynek is igaza volt, mert Európában vagyunk, és vannak szomszédaink. Ezt ellentétbe rakták, ez tovább ment egy népi, urbánus verekedésbe, ami ferge-teges vastag tréfa volt, mert nem vették észre az írók, hogy mindenki szeretne a falu nyomorán változtatni. Ez egy szociális, gazdasági probléma, és ők filozófiai fegyverekkel kardoskodtak egymás ellen, a népiesek és az urbánusok. Aztán ez tovább ment, ha nagyon megvakarjuk, az MDF és az SZDSZ keletkezése is ilyen népi, urbánus alapon történt, nem igazi, hanem hamis ellentét. És úgy tudom, itthon két színészi társaság van, a Vidnyánszky és a másik, a Makovecz-féle akadémia, meg a másik, ezek mind hamis ellentétek. Volt egy amerikai külügyminiszter, a Baker⁴⁴, ő mondta, hogy csak a hülye csinál az ellenfélből ellenséget. Mi ilyenek vagyunk. A hamis ellentétek, és fölösleges verekedések földje.

---

⁴⁴ Newton Deihl Baker (1871–1937) amerikai politikus, 1916-tól az USA hadügyminisztere. Pacifista nézetei miatt kortársai „reformdemokratának” nevezték. A háború után a Népszövetség egyik legjelentősebb támogatója volt.

A MAGYAR EGYETEMISTÁK ÉS FŐISKOLÁSOK SZÖVETSÉGE (1956)

Életútinterjúk tükrében

Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta
Jancsák Csaba

BELVEDERE

2016, Szeged

*A kötet megjelenését
az 1956-os forradalom és szabadságharc
60. évfordulójára létrehozott Emlékbizottság támogatta.*

Borítóterv
Majzik Andrea

ISBN 978-615-5372-65-0 (print)

ISBN 978-615-5372-67-4 (online PDF)

ISSN 1587-2963

© Jancsák Csaba, szerkesztő, 2016

© Belvedere Meridionale, kiadó, 2016

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

TARTALOM

Az 1956-os Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) – életútinterjúk tükrében (Jancsák Csaba)	7
Ambrus János (*1936)	13
Aszalós János (1931–2016).....	33
Bujdosó Alpár (*1935).....	57
Csete Iván (*1936).....	75
Hajtó Ödön (*1937)	99
Hámori Károly (*1937).....	113
Horváth Tamás (*1940).....	129
Kiss Tamás (*1934)	149
Pusztai Éva (*1936).....	181
Tóth Imre (*1934).....	205
A kötet lábjegyzeteihez felhasznált irodalom	225

**Az életútinterjú digitális
online megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap
támogatta
2017-ben.**

